

Література

1. Вакуленко О. В. Здоровий спосіб життя як соціально-педагогічна умова становлення особистості у підлітковому віці: автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.05 / Національний педагогічний ун-т ім. М.П.Драгоманова. - К., 2001. - 267 с.
2. Закон України "Про інформацію" № 2657-ХІІ ВР від 2 жовтня 1992 року 26.
3. Молодь в умовах становлення Незалежності України (1991-2011 роки): щоріч. доп. Президенту України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України про становище молоді в Україні/ М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Державний інститут розвитку сімейної та молодіжної політики; [редкол.: О.В.Белишев (голова) та ін.]. – Київ, 2012. – 316 с.
4. Роль засобів масової інформації та інших джерел у формуванні здорового способу життя молоді / Кер.авт.кол. О. Яременко, Н. Бутенко, О. Вакуленко та ін. – К.: Український ін-т соціальних досліджень, 2000. – 109 с. 50
5. Соціальна педагогіка. 5-те вид. переробл. та доп. Підручник. / За ред. проф. А. Й. Капської. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 488 с.
6. Соціальна педагогіка: мала енциклопедія / За заг. ред. проф. І.Д. Зверєвої. -К.: Центр учбової літератури, 2008. - 336 с.
7. Ставлення молоді України до здорового способу життя Звіт за результатами дослідження, проведеного Державним інститутом розвитку сім'ї та молоді за підтримки ЮНІСЕФ Міністерство України у справах сім'ї, молоді та спорту Державний інститут розвитку сім'ї та молоді Київ 2010 Мішин А. О., Белишев О. В., Семигіна Т. В. та ін. 61 с.
8. Фляк Р. Р. Інформаційні технології. Основні поняття та визначення. – Підручник. Доступ на: <http://te.zavantag.com/docs/1554/index-27105.html>.

**О.Г. Карпенко, Т.О.Голубенко,
НПУ імені М.П. Драгоманова**

УДК 378.148:374

ПРАКТИЧНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО ПАТРОНАЖНОЇ РОБОТИ З ЛЮДЬМИ ПОХИЛОГО ВІКУ

Анотація

У статті розкрито роль практичної підготовки в процесі формування готовності майбутніх соціальних працівників до патронажної роботи з людьми похилого віку.

Ключові слова: практична підготовка, теоретична готовність, патронажна робота.

Аннотация

В статье раскрыта роль практической подготовки в процессе формирования готовности будущих социальных работников к патронажной работы с пожилыми людьми.

Ключевые слова: практическая подготовка, теоретическая готовность, патронажная работа.

Annotation

The article deals with the role of practical training in the formation of future social workers to work with the patronage elderly.

Keywords: practical training, theoretical readiness, patronage job.

Входження України у європейський та світовий освітній простір – це значуща соціальна проблема, яка потребує серйозної і різнопланової теоретичної і практичної роботи, порівняного дослідження моделей вищої освіти зарубіжних країн. Тільки враховуючи світовий досвід та завдання інтеграції досягнень науки і технології в освіту можна забезпечити відповідність інтелектуального й технологічного ресурсу України вимогам економічних реформ та завдань європейської інтеграції, тенденціям поступу у ХХІ століття і гуманістичним перспективам особистості [10, с. 69].

У зв'язку із зростаючими вимогами до рівня кваліфікації та соціальної відповідальності майбутніх фахівців соціальної сфери, виникає необхідність у вдосконаленні системи підготовки до майбутньої професійної діяльності. Разом з тим, виникає потреба у вивченні особливостей майбутньої професійної діяльності, зокрема здійснення патронажної роботи з людьми похилого віку та умов підвищення її ефективності з позицій потреб сучасного суспільства.

Актуальною є проблемою визначення умов та чинників, які сприяють підвищенню рівня підготовки фахівців, зростанню їх якості [10, с. 101]. Так, в умовах переходу до ринкової економіки, через різку зміну характеру та форм соціальних відносин, злам звичних стереотипів життєдіяльності, втрату багатьма людьми соціального статусу і невизначеність перспектив розвитку як для суспільства в цілому, так і для кожного особисто, виникли серйозні труднощі, з якими тисячі людей не можуть впоратись самотійно. Соціальне напруження обумовило розгортання соціальної роботи як спеціалізованого виду діяльності, виникла необхідність у підготовці фахівців із соціальної роботи різних спеціалізацій. Нова спеціальність - соціальна робота - впевнено посіла належне їй місце на теренах вищої школи. Послідовно просуваючись вперед, вона дістає правове, організаційне, науково-методичне забезпечення, вбирає апробований вітчизняний і зарубіжний досвід, прагне відповідати реаліям і динамізму суспільного життя ХХІ ст. [1].

Особливості формування спеціаліста соціальної сфери розглядаються у наукових працях таких вітчизняних і зарубіжних науковців, як Л.Галагузової, А.Капської, О.Карпенко, О.Пічкара, В.Поліщук, Є.Холостової та ін.; практичні аспекти професійної підготовки – Н.Ларіонової, І.Козубовської, Л.Міщик та ін.; окремі проблеми професійної підготовки фахівців соціальної сфери висвітлені в працях І. Звереві, С. Харченка.

Зазначимо, що недостатньо ще вивчена проблема формування готовності майбутніх соціальних працівників до патронажної роботи з людьми похилого віку. Даний процес повинен ґрунтуватися не тільки на теоретичних знаннях, але й на практичних, які набуваються під час проходження практики.

Мета статті – розкрити сутність практичного навчання та його роль у процесі формування готовності майбутніх соціальних працівників до патронажної роботи з людьми похилого віку.

Завданнями дослідження є дослідити процес практичного навчання майбутніх соціальних працівників до патронажної роботи з людьми похилого віку; сформулювати уміння, навички до патронажної роботи з людьми похилого віку; створити умови для формування готовності майбутніх соціальних працівників до патронажної роботи з людьми похилого віку.

На сучасному етапі практична підготовка є підставою для виокремлення у ролі важливої педагогічної умови успішного функціонування процесу готовності майбутніх соціальних працівників до патронажної роботи з людьми похилого віку ідею поєднання теоретичного та практичного компонентів. Саме практична підготовка разом із набутими теоретичними знаннями допомагає осмислювати, вирішувати різноманітні ситуації та готуватися до майбутньої професійної діяльності.

Зазначимо, що роль практики у процесі пізнання навколишнього світу базується на розвитку та удосконаленні форм, засобів предметно-чуттєвої творчої діяльності людини. «Практика» як педагогічна категорія є складовою навчально-виховного процесу, метою якої є навчити студентів застосовувати у діяльності науково-теоретичні знання та практичні навички, одержані під час вивчення загальних та спеціальних дисциплін, сприяти формуванню готовності майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності, зокрема патронажної роботи з людьми похилого віку.

На сучасному етапі практика може виконувати наступні функції: *«навчальну* (актуалізація, розширення теоретичних знань, їх творче застосування у розв'язанні конкретних завдань, формування професійних умінь та навичок); *розвиваючу* (розвиток пізнавальної активності майбутніх соціальних працівників, професійного мислення); *виховну* (формування наукового світогляду, гуманістичної особистості, стійкого інтересу та поваги до своєї професії, культури спілкування, професійної тактовності)».

Процес практичного навчання базується на принципах:

- відповідності змісту та організації практики вимогам, що висувуються до соціального працівника;
- систематичності, неперервності, ускладнення її методів організації від курсу до курсу;
- зв'язку практики з вивченням теоретичних курсів, єдності науково-теоретичної обґрунтованості практики та реальності навчально-виховного процесу;
- комплексному характері практики, який передбачає освоєння міжпредметних зв'язків різних дисциплін для опанування патронажною роботою з людьми похилого віку;
- інтеграційних зв'язків між навчальним закладом та базами практик;
- диференціації й індивідуалізації змісту та організації практичного навчання.

Як зазначає В.Поліщук, що при здійсненні аналізу зарубіжного і вітчизняного досвіду підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери свідчить про наявність таких проблем:

- співвідношення теоретичного та практичного компонентів у процесі підготовки фахівців соціальної сфери; у багатьох зарубіжних країнах у процесі підготовки соціальних працівників/соціальних педагогів практичний компонент займає 50%-60%;
- у вищих навчальних закладах України відсутній єдиний підхід до організації і проведенні практик (терміни та тривалість, відповідність соціальних установ – баз практик, вимог до змісту);

- під час проходження практики студенти не залучаються до активної участі в аналітично-пошуковій і дослідницькій діяльності;
- самоосвіта, самовдосконалення, формування професійно важливих якостей майбутніх фахівців соціальної сфери;
- відсутнє належне навчально-методичне забезпечення практик [9, с. 214].

О.Карпенко вказує, що одним із основних принципів організації практики є її систематичність, безперервність і зв'язок з вивченням теоретичних курсів. Практика організовується і проводиться цілеспрямовано, з ускладненням її змісту і завдань від курсу до курсу, послідовним забезпеченням наступності методів і засобів її організації, управління практичною роботою студентів.

Інші важливі принципи організації практики: зв'язок з життям; відповідність змісту й організації вимогам, які пред'являються до професії соціального працівника; комплексний характер, який передбачає реалізацію в процесі практики різноманітних функцій соціального працівника тощо [4, с. 3-4].

Практика допомагає студентам краще зрозуміти суть, доцільність і можливості соціальної роботи, сприяє формуванню реалістичного підходу до майбутньої професійної діяльності.

Ми погоджуємось з О. Карпенко і визначаємо наступні основні завдання практичного навчання майбутніх соціальних працівників до патронажної роботи з людьми похилого віку:

- виховання професійно-значущих якостей майбутніх соціальних працівників при організації та здійсненні патронажної роботи з людьми похилого віку;
- закріплення, збагачення знань у процесі їх застосування при вирішенні конкретних ситуацій під час практичного навчання;
- обґрунтування при виборі ефективних форм, методів при здійсненні патронажної роботи з людьми похилого віку;
- формування та розвиток професійних умінь і навичок, як умова до здійснення зазначеної професійної діяльності.

Практична підготовка студентів повинна розглядатися як неперервний процес, що охоплює систему різноманітних видів практик, практичного спрямування теоретичної підготовки.

Сучасна система практичної підготовки майбутніх соціальних працівників включає в себе наступні види: 1 курс - ознайомча, 2-3 курси – навчально-професійна, організаційно-виховна, IV курс – виробнича.

Найбільш ефективним є розробка системи практичної підготовки майбутнього фахівця з соціальної роботи. До цієї системи повинні входити навчальний заклад, установа, яка надає місце проходження практики, студент та координатор практики, який повинен виступати також у ролі посередника. Саме така система здатна вирішити такі проблеми, як: спадкоємність практичного навчання, виробка спільних критеріїв оцінки студентата установи; обмін досягненнями та запобігання помилок у практичному навчанні.

Враховуючи вищезазначене з метою покращення ефективності процесу формування готовності майбутніх соціальних працівників до патронажної

роботи з людьми похилого віку, нами були розроблені методичні рекомендації, містять вказівки щодо організації патронажної роботи з людьми похилого віку як складової практики студентів спеціальності „Соціальна робота”: освітньо-кваліфікаційний рівень „бакалавр”, завдання, які студент повинен виконати під час організації патронажної роботи з людьми похилого віку і вимоги до оформлення.

При розробці даних рекомендацій, ми спирались на поступове отримання студентами теоретичних знань та умінь в процесі вивчення загальних та спеціальних дисциплін під час усього навчально-виховного процесу.

Так, починаючи з 1 курсу, студенти, у процесі академічного навчання, починаючи з оволодіння елементарними знаннями, вирішуючи найпростіші завдання, поступово формуються як майбутні фахівці у процесі проходження навчальної ознайомчої практики. *Мета навчальної ознайомчої практики:* ознайомлення з системою установ та організацій, діяльність яких пов'язана із застосуванням знань при організації та здійсненні патронажної роботи з людьми похилого віку та аналіз ефективності їх функціонування.

Формувати світогляд спеціалістів соціальної роботи на рівні початкових знань про соціальну сферу, соціальні проблеми, які виникають у людей похилого віку у процесі взаємодії з соціальним середовищем, соціальні процеси в суспільстві та форми соціальної допомоги людям похилого віку [3, с. 7-8].

Кожне практичне заняття завершується обговоренням побаченого і почутого й аналізом його на основі вивченої теорії. Такі практичні заняття є органічним доповненням до курсів «Вступ до спеціальності» і «Історія соціальної роботи», «Психологія» та ін., які вивчаються у першому та другому семестрах.

На 2 та 3 курсах, після отримання теоретичних знань з таких дисциплін, як «Соціальна політика в Україні», «Спеціалізовані соціальні служби», «Теорія соціальної роботи», «Правові засади соціальної роботи» та ін., студенти проходять навчальну професійно-орієнтовану практику з метою набути досвід роботи в команді спеціалістів соціальної сфери, контактів з клієнтами соціальних закладів, поглибити знання про структуру діяльності соціальних установ, максимально наблизити студентів до соціальної реальності, умов роботи установ різного спрямування, сприяти оволодінню елементами професійних навичок, апробації отриманих теоретичних знань та підвищення мотивації до навчання.

На 3 курсі студенти, після набуття теоретичних знань та умінь під час вивчення таких дисциплін, як «Соціальна робота з різними категоріями населення», «Соціальне партнерство», «Технології соціальної роботи», «Методологія та методи соціологічних досліджень», «Психологія особистості», «Менеджмент соціальної роботи» та ін., направляються на організаційно-виховну практику з відривом від занять.

Мета організаційно-виховної практики полягає в ознайомленні з існуючою системою патронажної роботи з людьми похилого віку та аналізі діяльності соціальної установи, використанні соціологічних методів з метою

збору інформації щодо окремих суспільних проблем і визначення ставлення людей до них [3, с. 54].

На 4 курсі, студенти, набувши ґрунтовних знань та умінь, враховуючи поглиблення їх за допомогою вивчення спеціальних дисциплін, зокрема «Соціально-медичний патронаж», «Інноваційні методи соціальної роботи», «Соціальна геронтологія» та ін., на протязі усього навчально-виховного процесу, проходять з відривом від занять виробничу практику.

В ході виробничої практики інтегруються знання в галузі теорії, методики і технології соціальної роботи, соціального прогнозування і проектування, менеджменту соціальної сфери, інноваційних технологій, соціально-медичного патронажу. Передбачено вивчення проблем, пов'язаних із соціальним управлінням, розробкою та створенням етапів здійснення патронажної роботи з людьми похилого віку. На цій основі студенти готують соціальні проекти, складають соціальні ситуації та шляхи їх вирішення.

Метою виробничої практики є:

- розвиток вміння свідомого і варіативного розв'язання соціальних проблем та задоволення потреб людей похилого віку;
- активізація та інтерес до самостійного пошуку нових, творчих способів розв'язання професійних завдань;
- розвиток здібностей студента формувати взаємозв'язок індивіда, групи і суспільства, аналізувати потреби клієнтів і працювати над їх задоволенням шляхом розробки соціальних проектів;
- усвідомлення необхідності піддавати наявні форми соціального обслуговування аналізу, оцінці і організовувати нові у відповідності до потреб людей похилого віку при здійсненні патронажної роботи соціальними працівниками [3, с. 79-80].

Таким чином, у процесі планування та організації практичного навчання майбутніх соціальних працівників патронажній роботі з людьми похилого віку, ми намагалися дотримуватися таких принципів: практика повинна бути неперервною протягом усього періоду навчання студентів; її зміст і форми проведення – поступово ускладнюватися; студенти повинні мати можливість вибору місця практики відповідно до майбутньої спеціалізації; вона повинна мати навчальний і дослідний характер, тобто давати студентам можливість вивчити і серйозно осмислити різноманітні соціальні і психологічні явища, процеси і проблеми, які виникають у людей похилого віку та потребують здійснення патронажної роботи.

Практичне навчання повинно надати можливість студентам проявити себе, апробувати інноваційні технології та свої ідеї щодо здійснення патронажної роботи з людьми похилого віку.

За допомогою вищезазначених рекомендацій процес формування готовності майбутніх соціальних працівників до патронажної роботи з людьми похилого віку буде найбільш ефективно сприяти, паралельно із вивченням фундаментальних та професійно-орієнтованих дисциплін, співвідносити теоретичні знання про патронажну роботу з людьми похилого віку із реальною дійсністю.

Отже, у практиці, як навчально-професійній формі, студент здійснює дії

та вчинки, які відповідають нормам власне професійних і соціальних відносин фахівців, які виступають у міжособистісній взаємодії й спілкування. Саме завдяки практиці засвоєні в навчанні знання, уміння, навички виступають уже не як предмет навчальної діяльності, а як засіб діяльності професійної [8, с. 94]. Володіючи переліком знань про професію, студенти під час практики конкретизують ці знання, а головне – персоніфікують завдяки безпосередній участі в професійній діяльності, приміряючи існуючі еталонні вимоги до себе як до майбутнього спеціаліста [8, с. 95].

У своїх подальших дослідженнях ми розглянемо питання щодо зарубіжного досвіду поєднання теоретичного та практичного компонентів у процесі формування готовності майбутніх соціальних працівників до патронажної роботи з людьми похилого віку.

Література

1. Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами: зб. наукових праць. - К.: Університет "Україна", 2004. - 448 с.
2. Галагузова Ю.Н. Теория и практика системной профессиональной подготовки социальных педагогов: дисс.... д-ра пед. наук: 13.00.08. – М., 2001. – 373 с.
3. Голубенко Т.О. Організація патронажної роботи з людьми похилого віку як складова практики студентів спеціальності „Соціальна робота”: освітньо-кваліфікаційний рівень „бакалавр” / За заг. ред. О.Г. Карпенко. - К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2013. - 134 с.
4. Карпенко О.Г. Організація практики студентів за спеціальністю 040200 „Соціальна робота ” (методичні рекомендації). – К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2005. – 41 с.
5. Ларіонова Н. Б. Організація практики студентів спеціальностей „Соціальна педагогіка” і „Соціальна робота” : навч.-метод. посіб. – Луганськ : Вид-во ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2011. – 88 с.
6. Ларіонова Н. Б. Практика в системі професійної підготовки студентів спеціальностей „Соціальна педагогіка” і „Соціальна робота” : навч.-метод. посіб. – Луганськ : Вид-во ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2010. – 69 с.
7. Ларіонова Н.Б. Практика як фактор оптимізації професійного становлення майбутніх соціальних педагогів / Н.Б. Ларіонова //Соціальна педагогіка: теорія та практика. – №4, 2009. – С. 93-96.
8. Міщик Л.І. Теоретико-методологічні основи професійної підготовки соціального педагога у закладах вищої освіти: дис.... д-ра пед. наук: 13.00.05. – Запоріжжя, 1997. – 377 с.
9. Поліщук В.А. Теорія і методика професійної підготовки соціальних педагогів в умовах неперервної освіти: Монографія / За ред. Н.Г. Ничкало. – Тернопіль: ТНПУ, 2006. – 424 с.
10. Професійно-педагогічна освіта: сучасні концептуальні моделі та тенденції розвитку: Монографія / Авт. кол. О.А. Дубасенюк, О.Є. Антонова, С.С. Вітвицька, Н.Г. Сидорчук, О.М. Спірін, Н. В. Якса та ін. / За заг. ред. проф. О.А. Дубасенюк. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2006. – 316 с.